

УДК 351:316.42:396.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.52>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СКЛАДІ ІНКЛЮЗИВНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Намазова Юлія,

аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0003-0466-6005

У статті розглянуто теоретичні питання умов реалізації реформи децентралізації в Україні й оцінено перспективи місцевого розвитку територіальних громад, зокрема й економічні, соціальні, екологічні, культурні, громадські й інші аспекти.

Проаналізовано наукові підходи до поняття та змісту інклюзивної моделі розвитку територіальних громад, на основі загальноприйнятих трактувань інклюзії з позиції державного управління.

Визначено, що інклюзивна модель розвитку територіальних громад передбачає формування організаційних умов для залучення людей до різних сфер діяльності для підвищення якості їхнього життя за відсутності будь-якої дискримінації. Актуалізовано доцільність інтеграції в державну політику компоненти гендерної рівності у складі інклюзивної моделі розвитку територіальних громад. Узагальнено поширені теоретизування інклюзивного розвитку у світлі реформи децентралізації на основі напрацювань іноземних учених.

Констатовано, що в Україні, як і у світі, зростає інтерес до інклюзивної моделі, яка передбачає розвиток усіх територій і секторів економіки громад, ставлячи за мету скорочення соціальної нерівності через перерозподіл доходу та завдяки активній участі в економіко-суспільному житті різних соціальних груп населення.

Досліджено показники інклюзивності економічного розвитку, гендерних відмінностей, рівня участі жінок у робочій силі, чинників, що обмежують можливості зайнятості жінок, за допомогою загальноприйнятих у світі індексів виміру розширення прав і можливостей кожної статі. Проаналізовано рейтинги країн-лідерів за значенням Індексу гендерної нерівності та кореляцію розміру валового внутрішнього продукту на душу населення й економічних можливостей жінок. На основі цього доведено, що гендерна паритетність економічних можливостей є ключовим елементом сучасної, добре функціонуючої ринкової економіки на шляху сталого зростання.

Запропоновано заходи з поліпшення гендерної рівності за допомогою низки чинників у межах інклюзивного розвитку територіальних громад.

Ключові слова: державна політика, гендерна рівність, інклюзивність, децентралізація, територіальна громада.

Namazova Yulia. State policy of gender equality as part of the inclusive model of the development of territorial communities

The article examines the theoretical issues of the conditions for the implementation of the decentralization reform in Ukraine. The prospects of local development of territorial communities, including economic, social, ecological, cultural, public and other aspects, were evaluated.

Scientific approaches to the concept and content of the inclusive model of development of territorial communities are analyzed based on generally accepted interpretations of inclusion from the standpoint of state administration.

It was determined that the inclusive model of the development of territorial communities provides for the formation of organizational conditions for the involvement of people in various spheres of activity in order to improve the quality of their lives in the absence of any discrimination. The expediency of integrating the components of gender equality into the state policy as part of the inclusive model of the development of territorial communities has been updated. Generalized approaches of foreign scientists to the concept of inclusive development and decentralization reform.

It was established that in Ukraine, as well as in the world, interest in the inclusive model is growing. It was determined that the inclusive model of community development involves the development of all territories and sectors of the community economy. The model aims to reduce social inequality through redistribution of income and through active participation in the economic and social life of various social groups.

Indicators of the inclusiveness of economic development, gender differences, the level of women's participation in the workforce, factors limiting women's employment opportunities were studied. In the analysis, globally accepted indices for measuring the empowerment of each gender were used. The rankings of the leading countries by the value of the Gender Inequality Index and the correlation between the size of the GDP per capita and the economic opportunities of women were analyzed. Based on this, it has been proven that gender parity of economic opportunities is a key element of a modern market economy and sustainable development.

Measures to improve gender equality with the help of a number of factors within the framework of inclusive development of territorial communities are proposed.

Key words: state policy, gender equality, inclusiveness, decentralization, territorial community.

Постановка проблеми. Гендерна рівність є не лише основним правом людини, її збалансування матиме глобальні позитивні соціально-економічні наслідки. Розширення прав і можливостей жінок сприяє процвітанню економіки, стимулює продуктивність і зростання. Проте гендерна нерівність залишається глибоко вкоріненою в кожному суспільстві, унаслідок чого жінки постійно стикаються з дискримінацією, нерівністю та поганим поведінням у громадському та приватному житті. Це має серйозні наслідки для прав людини, оскільки, за твердженням фахівців UNESCO [8], «<...> для того, щоб жінки могли повною мірою здійснювати свої права людини, гендерні аспекти мають бути включені в політику всеосяжного розвитку». З даного тезису можемо зробити висновок, що поняття демократії, ефективного врядування та децентралізації нерозривно переплітаються, а в основі всіх цих концепцій лежить ідея усунення нерівності, заснованої на різноманітних умовах (включно зі статтю), і сприяння рівності участі та доступу, а також контролю в усіх сферах.

Людиноцентричний вектор реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування у світі й Україні створює умови для підвищення якості управління на місцевому рівні, прозорості дій влади і широкого залучення громадян у процеси ухвалення управлінських рішень з питань місцевого розвитку. Децентралізація має потенціал надавати людям більше прав і можливостей, зокрема тим групам населення, які часто потерпають від дискримінації та виключені із процесів ухвалення рішень [1]. У даному спектрі наукових досліджень привертає увагу концепція інклюзивності, яка останніми роками активно обговорюється в Україні, щоправда, здебільшого в контексті освіти та працевлаштування людей з інвалідністю. Водночас проблема бідності та критичний рівень розшарування населення та взаємної недовіри потребують нових інклюзивних підходів в умовах реалізації реформи децентралізації. Суттєвим за чисельністю сегментом українського суспільства, для якого необхідна реалізація політики інклюзивного розвитку в розрізі державної гендерної політики та впровадження інклюзивних інновацій в умовах реформи децентралізації, є жіноче населення працездатного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності поняття «інклюзія» та вивченню теорій інклюзивного зростання як основи соціально-економічного розвитку присвятили свої праці вітчизняні вчені М.В. Войчук, А.В. Базиліук, О.В. Жулин, дослідження інклюзивного місцевого розвитку на основі державної політики гендерної рівності описували Л.І. Федулова, А.В. Кожина, В.П. Биховченко, а також зазначеним питанням присвятили праці закордонні вчені К. Vos, J. Gupta, N. Pouw та M. Ros-Tonen.

Мета статті – дослідження теоретичних аспектів інклюзивної моделі розвитку територіальних громад, вивчення можливостей її інтеграції з державною політикою гендерної рівності в Україні.

Виклад основного матеріалу. З децентралізацією місцевий рівень управління набуває все більшого значення як постачальник послуг і точка доступу до політичної системи і, таким чином, є ключовою ареною в боротьбі за розширення сфери реалізації гендерної політики [1]. В умовах реформи децентралізації в Україні слушною вважаємо позицію А.В. Кожини, яка наголошує на важливості оцінки перспектив місцевого розвитку територіальних громад, включаючи економічні, соціальні, екологічні, культурні, громадські й інші аспекти [6]. Лобіювання з кінця 90-х рр. базової концепції людиноцентризму детермінувало необхідність пошуку ефективних механізмів перерозподілу суспільних благ і підвищення якості життя людей. Це актуалізувало напрям наукових досліджень теорій суспільного добробуту та їх трансформацію в концепцію інклюзивної моделі розвитку територіальних громад.

Дотепер учені не дійшли до узгодженого загальноприйнятого трактування інклюзивного розвитку. Історія зародження даної ідеї бере свій початок із другої половини ХХ ст., концентруючи увагу на індивідуальності в різних сферах соціального розвитку держави й у міжнародних відносинах. Уперше термін «інклюзія» (від англ. *inclusion* – включення) було вжито в 1970-х рр. у США, але тоді виділяли лише соціальну інклюзію, під якою розуміли збільшення ступеня участі всіх громадян у суспільних процесах, коли кожна людина як індивідуальність сприймається суспільством і має можливість повноцінно брати участь у соціумі [4]. Дана позиція простежується також у парадигмі суспільного розвитку, де інклюзію трактують як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у суспільстві (як цілісній соціальній системі), направлений на розвиток рівності [18]. Тобто концепція інклюзивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливості, щоб задовольнити свої потреби. Погоджуємось із М.В. Войчуком, який наголошує, що процес інклюзії з позиції державного управління фактично передбачає формування організаційних умов для залучення людей до різних сфер діяльності для підвищення якості їхнього життя [4]. Дану думку підтримує і Л.І. Федулова, яка зазначає, що в узагальненому розумінні «інклюзивний» є новітнім трактуванням сучасного розвитку, сутність якого полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку всіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку всіх територій [15]. Подібне

заключення на інституційному рівні можна зустріти у проєкті «Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 р.» де сказано, що інклюзивність – «процес участі всіх людей у житті соціуму, коли всі заінтересовані сторони беруть активну участь у громадському житті» [14]. Отже, інклюзивність передбачає залучення кожного в життя спільноти за відсутності будь-якої дискримінації.

Актуальною вважаємо позицію вчених А.В. Базилюка й О.В. Жулина, які виділяють чотири типи соціально-економічного розвитку, як-от: сегрегація (лат. *segregatio* – відділення), що будується на поділі людей у суспільстві на категорії за ознакою відмінності соціальних статусів, що призводить до обмеження сфери життєдіяльності та взаємодії; екстракція (лат. *extractum* – витяжка) – поділ суспільства на складові частини за допомогою створених умов, у яких вони розподіляються неоднаково; інтеграція (лат. *integratio* – поповнення, відновлення), тобто пристосування членів суспільства до єдиної соціально-економічної системи; інклюзія (англ. *inclusion* – включення), як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі через доступ до можливостей і справедливий розподіл результатів праці [2]. Отже, учені трактують поняття «інклюзія» як близьке за значенням до поняття «інтеграція» та протилежним до понять «сегрегація» й «екстракція».

Узагальнити наведені теоретизування інклюзивного розвитку у світлі реформи децентралізації можемо на основі напрацювань іноземних учених J. Gupta, N. Pouw та M. Ros-Tonen, які інклюзивний місцевий розвиток трактують як новий вимір прогресу, зосередженого на найбільш маргінальних членах суспільства, беручи до уваги економічні, соціальні й екологічні аспекти та структурні чинники, які перешкоджають найбільш учасникам брати участь у процесі розвитку [17]. Інклюзивний місцевий розвиток пов'язаний із такими концепціями, як інклюзивне зростання, інклюзивна економіка, добробут, соціальна справедливість і права людини, і має такі локальні виміри:

- соціальне включення, що покращує життя найбільш маргіналізованих людей, груп і держави;
- екологічне включення, яке враховує те, що найбільш маргіналізовані люди дуже залежать і вразливі до змін в їхньому середовищі й екосистемі послуг;
- кореляційне включення, що вимагає вирішення структурних причин, як-от політика влади, бідність і екстерналізація навколишнього середовища.

Доповнити даний перелік можемо на основі досліджень закордонних учених K. Vos та J. Gupta, які додатково визначають такі складові частини:

- справедливий розподіл вигод розвитку та рівних можливостей;
- економічні можливості для місцевих жителів (продуктивна зайнятість);
- адаптивну спроможність (пом'якшення потрясінь існування) [16].

Можемо констатувати, що в Україні, як і у світі, зростає інтерес до інклюзивної моделі, яка передбачає розвиток усіх територій і секторів економіки громад, ставлячи за мету скорочення соціальної нерівності не тільки через перерозподіл доходу, а й завдяки активній участі в економіко-суспільному житті різних соціальних груп населення. Цю думку підтримує і Л.І. Федулова, яка визначає основною метою реалізації інклюзивних проєктів у розвитку територіальних громад інтеграцію молоді, жінок, людей з інвалідністю та людей похилого віку, надання їм можливості одержання соціальної й економічної вигоди [15]. Тобто розвиток інклюзивних проєктів у межах територіальних громад активізує інтеграцію вразливих категорій населення в ділову активність у різних сферах функціонування громад (політичну, соціальну, економічну), забезпечує їм підвищення соціального добробуту. Беручи це до уваги, у складі інклюзивної моделі розвитку територіальних громад вважаємо доцільним актуалізувати державну політику гендерної рівності, оскільки загальна мета зусиль у цій сфері є дотичною до завдань інклюзивної моделі – сприяти справедливому розподілу ролей і ресурсів у місцевому самоврядуванні й економічному розвитку, де як чоловіки, так і жінки виступатимуть активними учасниками, джерелами впливу та користувачами послуг. Діяльність із забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у складі інклюзивної моделі розвитку посилить чутливість до гендерних питань під час формування керівних органів, структур, планів, кадрового потенціалу територіальних громад, а також послуг з місцевого економічного розвитку. Підтвердженням нашої позиції є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [5], де у Преамбулі метою цього Закону визначено «досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України». Головною ідеєю гендерного підходу в даному разі В.П. Биховченко розглядає врахування специфіки положення жінок і чоловіків на кожній стадії розвитку політики, законодавства, будь-яких заходів у громаді, чому може сприяти застосування гендерного підходу, що дозволить скоротити нерівність у розподілі суспільних ресурсів [3].

Отже, у складі інклюзивної моделі розвитку територіальних громад обов'язковою складовою частиною, окрім економічних і матеріальних досягнень, учені розглядають широке коло чинників суспільного добробуту, серед яких і гендерна рівність. Україна посіла 49 місце серед 74 країн своєї групи дослідження за оцінками інклюзивності економічного розвитку, а за останні 5 років даний показник знизився на 6,8%. Експерти Світового економічного форуму пояснюють цю тенденцію негативним впливом війни [9]. Тривалі бойові дії на сході країни стирають ефект наявного прогресу, особливо позначаючись на добробуті найменш забезпечених верств населення, а талановиті й ініціативні люди мігрують з України в пошуках можливостей для самореалізації в інших країнах. У складі населення України є виражені гендерні відмінності: 54% жінок і 46% чоловіків. Ця диспропорція пояснюється довшою тривалістю життя жінок, що відображається в особливо великій кількості жінок похилого віку. Чисельність українських жінок віком 15–70 років становить 16,6 млн, лише 6,8 млн належать до зайнятого населення. Водночас рівень участі жінок у робочій силі в Україні знизився із 67% у 1991 р. до 46,8% у 2022 р. Це можна пояснити наявністю деяких чинників, що обмежують можливості зайнятості жінок, зокрема, пандемія COVID-19 спричинила подальший тиск на жінок, вимушених поєднувати свої професійні обов'язки з домашніми обов'язками та доглядовою працею. Гендерна сегрегація та дискримінаційне ставлення до жінок на роботі також є поширеним явищем. Зайняті жінки мають менший доступ до фінансів порівняно із чоловіками: гендерний розрив в оплаті праці між чоловіками та жінками в Україні становить 23% [10]. Ця диспропорція також відображається в тому, що жінки отримують нижчі пенсії, ніж чоловіки. Оскільки жінки живуть у середньому на 10 років довше, ніж чоловіки, ця ситуація в кінцевому підсумку призводить до фемінізації бідності. Отже, можемо зробити висновок, що суттєвим за чисельністю сегментом українського суспільства, для якого необхідна реалізація локальної політики інклюзивного розвитку та впровадження інклюзивних інновацій, є жіноче населення працездатного віку.

Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) інтеграцію політики гендерної рівності позиціонує як базовий рушій під час переходу до інклюзивного зростання та вважає, що паритетність економічних можливостей для жінок і чоловіків є ключовим елементом сучасної, добре функціонуючої ринкової економіки на шляху сталого зростання [11]. Спробуємо підтвердити даний тезис реальними аналітичними показниками за допомогою загальноприйнятих у світі індексів виміру розширення прав і можливостей кожної статі.

Актуальним вважаємо використання Індексу гендерної нерівності (Gender Inequality Index (далі – ГІІ)), який використовується Програмою розвитку ООН [19]. ГІІ – це зведений показник гендерної нерівності з використанням трьох вимірів: здоров'я, прав і можливостей та рівності на ринку праці. Він покликаний виявити ступінь національних досягнень людського розвитку, детермінованих гендерною рівністю, і забезпечити емпіричні основи для аналізу державної гендерної політики. Значення індексу ГІІ коливається від 0, коли жінки та чоловіки мають однакові права та можливості, до 1, коли одна стаття має якнайгірші показники за всіма вимірюваними параметрами [19]. У результаті проведеного аналізу даних країн світу за показниками гендерної рівності ми виокремили п'ятірку країн із найнижчим значенням Індексу гендерної нерівності (ГІІ) (рис. 1).

Із графіка помітно, що за аналізований період – 1990–2022 рр. Індекс гендерної нерівності демонструє тенденцію до зниження, що свідчить про покращення показників гендерної рівності в динаміці. Перше місце в рейтингу посідає Данія з показником ГІІ 0,013, друге – Норвегія (ГІІ – 0,016), третє – Швейцарія (ГІІ – 0,018). Україна посіла 49 місце серед 191 країни [19].

Наступним, не менш показовим, є Індекс економічних можливостей жінок (Women's Economic Opportunity Index (далі – WEOI)), який покликаний порівняти країни щодо їхніх досягнень у лідерстві, управлінні та підприємстві серед жінок, а також їхніх успіхів у доступі жінок до освіти та відпустки по догляду за дитиною. Даний показник використовувався до 2019 р., після чого його модернізували до Індексу «Жінки, бізнес і закон» (WBL Indicator). Даний показник вимірює закони та нормативні акти в 190 країнах у восьми сферах, що впливають на участь жінок в економіці, як-от: мобільність, робоче місце, оплата праці, шлюб, батьківство, підприємництво, активи та пенсії [9]. Економічні можливості жінок, за визначенням Economist Intelligence Unit, – це набір законів, правил, практик, звичаїв і поглядів, які дозволяють жінкам брати участь у робочій силі на умовах, приблизно таких же, як і чоловікам, як найманих працівників, так і підприємці у формальному секторі. WBL Indicator оцінює та вимірює прогрес в економічному розвитку жінок, прагнучи вийти за межі гендерної нерівності до основних чинників, що впливають на доступ жінок до економічних можливостей у формальній економіці. Проведемо комплексну оцінку залежності розміру номінального ВВП на душу населення від участі жінок в економічній діяльності серед країн із найкращими показниками гендерної паритетності та порівняємо їх з Україною (рис. 2).

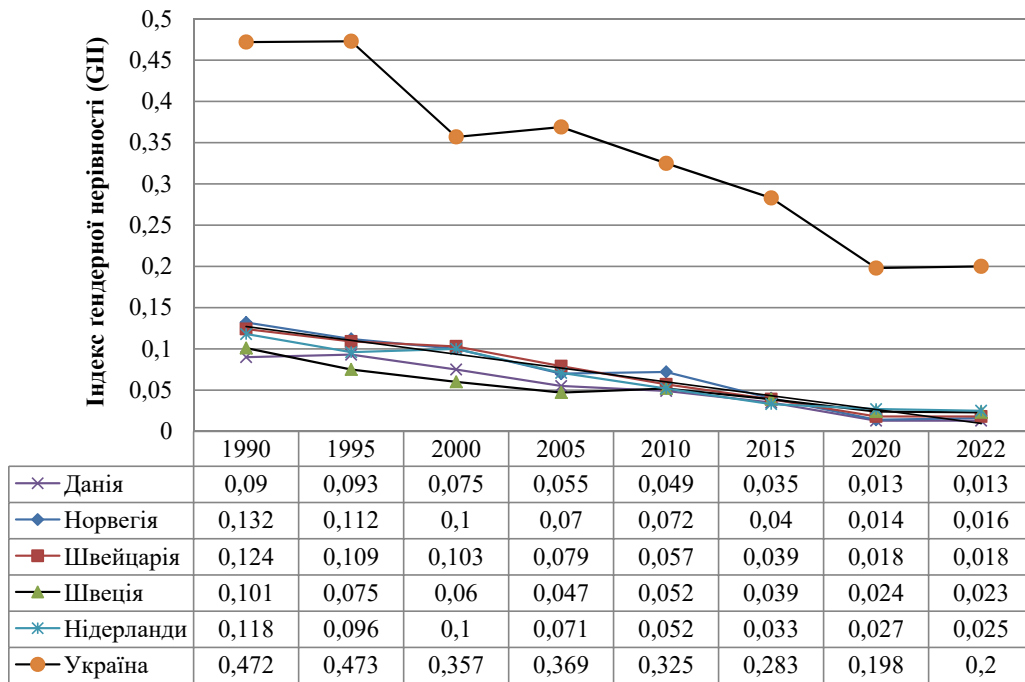

Рис. 1. Рейтинг країн-лідерів за значенням Індексу гендерної нерівності (ГІН)

Джерело: узагальнено автором на основі [19]

Прогрес у досягненні гендерної рівності можна поліпшити за допомогою низки чинників, включаючи освіту, роботу, дохід, здоров'я, участь у політичному житті та соціальні норми. Удосконалення в одній сфері зазвичай стимулює покращення в інших, робить гендерну рівність явищем, що самозмцнюється. Оскільки жінки стають більш освіченими, приєднуються до робочої сили й отримують більші доходи, гендерні розриви звужуються й економічні показники країни також покращуються, що помітно з лінії тренду на рис. 2. Зростання гендерної рівності та спроможності жінок збігається зі зростанням доходу на душу населення, що сприяє зростанню глобального середнього класу. Дане явище економісти Goldman Sachs назвали «середнім розширенням» [7]. Дана теорія ґрунтується на припущенні, що жінки витрачатимуть більше, пріоритети цільових витрат жінок відрізняються від пріоритетів чоловіків. Жінки частіше купують товари та послуги, які покращують добробут сім'ї, зокрема це:

- охорона здоров'я, включаючи фармацевтику, профілактичні щеплення для дітей, лікарняне лікування та загальні медичні послуги;
- фінансові продукти для заощаджень та інвестиційних механізмів, які зберігаються поза домогосподарством;
- освіта для самих дітей і жінок;
- догляд за дітьми, надання жінкам можливості працювати поза домогосподарством і дозвіл дівчатам ходити до школи замість того, щоб піклуватися про молодших братів і сестер;
- споживчі товари тривалого користування, як-от посудомийні машини, пральні машини й одяг.

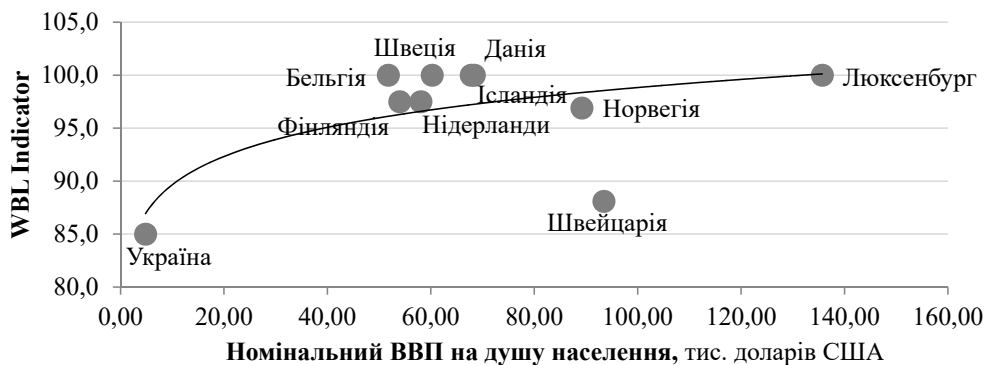

Рис. 2. Кореляція розміру ВВП на душу населення й економічних можливостей жінок

Джерело: узагальнено автором на основі [9; 19]

На основі даної теорії Група Світового банку (WBG) підрахувала, що якби рівень зайнятості жінок у розвинених країнах зріс до рівня зайнятості чоловіків, загальний рівень ВВП міг би збільшитися в середньому на понад 12%, а скорочення гендерного розриву в зайнятості може збільшити дохід на душу населення більш ніж на 10% вище, ніж наші базові прогнози до 2020 р., і на 20% вище для деяких країн до 2030 р. Це має вирішальне значення не тільки для сталого розвитку, але й для зменшення нерівності доходів і зміцнення соціальної єдності. Однак ключовою проблемою економічного зростання є професійна сегрегація на основі гендерних норм. Це явище є одним із значних чинників загальної різниці в оплаті праці чоловіків і жінок. Несвідоме упередження інформує про те, які типи кар'єри «підходять» жінкам, а не чоловікам, яким прищеплюють його в молодому віці. Наприклад, жінки частіше обіймають посади обслуговування, освіти, охорони здоров'я й інші сфери, пов'язані з «вихованням», тоді як чоловіки частіше обіймають посади вирішення проблем і управління багатством. Жінки стикаються з більшою різницею в оплаті праці у професіях і галузях, де домінують чоловіки. Окрім того, коли жінки входять у професійні сфери, де традиційно домінують чоловіки, оплата за посади в цих сферах падає. Це доводять світові дослідження, згідно з якими у 2022 р. на кожен долар, який заробляють чоловіки, жінки заробляють 0,82 цента.

Дослідження перспективності інклюзивної моделі розвитку територіальних громад вимагає вивчення процесів еволюції теорій місцевого розвитку. У змісті проєкту «Місцевий економічний розвиток міст» (MERM), який базується на міжнародних зобов'язаннях України та політиці Канадського агентства міжнародного розвитку (КАМР) [12], ідентифіковано три проблемні сфери питання гендерної рівності в місцевому розвитку: жінки та чоловіки в ролі найманих працівників, можливості для жінок у самозайнятості, участь у процесах ухвалення рішень.

Частково подолати визначені проблеми та гендерну сегрегацію в межах інклюзивного розвитку територіальних громад допоможуть зусилля, спрямовані на залучення жінок до бізнесу, що експерти Європейського банку реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) вважають важливим заходом для повної реалізації економічного потенціалу будь-якої країни. ЄБРР зазначає, що жіноче підприємництво відіграє ключову роль у створенні робочих місць і стимулюванні економічного зростання. Сприяння розвитку жіночого підприємництва є важливим чинником інклюзивного економічного зростання в Україні. Підприємництво пробуджує в жінок ініціативу до ділової активності й активності в суспільному житті загалом, сприяє прозорості роботи органів влади та сфери підприємництва. Проте підприємства малого та середнього бізнесу, у яких здебільшого реалізуються жінки, стикаються зі значно більшими перешкодами щодо доступу до фінансування та технологій, які їм потрібні для розвитку та зростання. ЄБРР працює з підприємствами малого та середнього бізнесу, які очолюють жінки [11]. Це може допомогти активації залучення жінок у межах територіальних громад до сфери бізнесу, надаючи доступ до фінансування, практичних навичок, знань і ресурсів. Підтримка жіночого підприємництва в межах громад сприятиме фінансовій незалежності жінок, розширенню їхніх прав і свобод, економічному зростанню місцевих територій, а також загальному зростанню рівня ВВП.

Висновки. Узагальнюючи розуміння поняття інклюзивної моделі розвитку територіальних громад, варто зазначити, що до її складових частин входить залучення до вирішення проблем розвитку громади всіх категорій населення, розвиток усіх територій і всіх секторів громади, скорочення нерівності та бідності завдяки активній участі в економічному житті всіх соціальних груп населення, отримання соціально-економічної ролі всіма верствами населення, зокрема й жінками. Отже, інклюзивна модель розвитку територіальних громад передбачає політику, що максимально націлена на врахування інтересів громадян, посилення залучення до вирішення проблем усіх соціальних верств населення громади за умов відсутності будь-яких проявів дискримінації. Фокус державної політики гендерної рівності у складі інклюзивної моделі розвитку територіальних громад має бути на розширенні паритетних можливостей праці як для жінок, так і для чоловіків. Це передбачає збільшення безпечного та гідного працевлаштування, а також доступ до інклюзивного бізнесу. Інклюзивні бізнес-моделі мають бути спрямовані на інтеграцію вразливих категорій населення, зокрема й жінок, у сферу ділової активності, що також допоможе включити малозабезпечене населення в суспільно-економічний процес у ролі споживачів, покупців, працівників, виробників і підприємців на всіх етапах ланцюга створення доданої вартості.

Агресія Росії щодо України нині ускладнює процес реалізації інклюзивної моделі розвитку територіальних громад у напрямі подолання структурних проблем гендерної рівності, однак це привело до створення нових ролей для самореалізації жінок, зокрема у Збройних силах, волонтерстві, збільшенні психологічної постконфліктної допомоги біженцям, пораненим бійцям і родинам загиблих воїнів.

Література:

1. Аналіз реформи децентралізації в Україні з точки зору гендерної рівності та підходу, заснованого на правах людини. URL: <https://eca.unwomen.org/>
2. Базилюк А.В., Жулин О.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. Київ : НТУ. 2015. Вип. 1. С. 5–12.
3. Биховченко В.П. Гендерне бюджетування на місцевому рівні як інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_5_23/
4. Войчук М.В. Етимологія поняття «економічна інклюзія» у контексті циклічного розвитку економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № № 3–4. С. 28–33.
5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України № 2866–IV від 08.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15/ed20050908#Text/>
6. Кожина А.В. Теорія інклюзивного місцевого розвитку та її взаємозв'язок з теоріями територіального розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 102–110.
7. The Goldman Sachs Group, Inc. : офіційний вебсайт. URL: www.goldmansachs.com/
8. UNESCO : офіційний вебсайт. URL: <https://www.unesco.org/>
9. World Bank Group : офіційний вебсайт. URL: <https://wbl.worldbank.org/en/wbl/>
10. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Європейський банк реконструкції та розвитку : офіційний вебсайт. URL: <https://www.ebrd.com/>
12. Посібник з основ теорії і практики МЕР «Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади». 2020. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED_Guide_2014_UKR.pdf
13. Місцевий економічний розвиток міст України : проєкт. Canadian International Development Agency (CIDA) : офіційний вебсайт. URL: <http://www.acdi-cida.gc.ca/>
14. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 р. : проєкт закону України від 07.08.2018 р. № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/jh6yf00a?an=386>
15. Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу* : науковий журнал. 2016. № 3 (25). С. 56–65.
16. Bos K., Gupta J. Inclusive development, oil extraction and climate change: a multilevel analysis of Kenya. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*. 2016. Vol. 23. № 6. P. 482–492.
17. Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development / J. Gupta et al. *European Journal of Development Research*. 2015. Vol. 27. P. 541–559.
18. Gupta J., Stec S. Strengthening UNEP's legitimacy: Towards greater stakeholder engagement. *UNEP Perspectives*. 2014. № 11. P. 1–12.
19. Human Development Reports (2022). URL: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>